

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У статті розглянуто професійну мобільність як один із чинників професійної успішності майбутніх психологів. Наголошено на особливому інтересі до професійного становлення майбутніх психологів, що зумовлено високою соціальною значущістю професії, стрімким зростанням її популярності та розширенням сфер застосування; подано структуру професійної мобільності зі складовими: активність, яка розуміється як готовність до діяльності, освоєння нових форм і видів діяльності, як основа професійно-педагогічної діяльності; адаптивність, як здатність пристосовуватися до мінливих умов діяльності, готовність змінити своє життя і діяльність, основа професійно-педагогічної гнучкості; відкритість – схильність до нового, невідомого, відмова від стереотипів; комунікативність – здатність і готовність встановлювати нові зв'язки та контакти з суб'єктами освітньої діяльності; креативність – творче ставлення до середовища і власної діяльності, готовність до їх перетворення, фундамент професійно-педагогічного новаторства; компетентність – здатність гнучко орієнтуватися в професії, готовність до продовження навчання, самонавчання, саморозвитку, самоосвіти Представлено характеристику професійної мобільності майбутніх психологів як здатності успішно змінювати види діяльності у сфері психології; швидко адаптуватися залежно від ситуації; у володінні високим рівнем фахових та психолого-педагогічних знань, досвідом їх удосконалення й самостійного набуття; у готовності до саморозвитку в професійній діяльності.

Ключові слова: майбутні психологи, професійна мобільність, майбутня професійна діяльність, структура професійної мобільності.

Annotation. The professional mobility is considered as one of the factors of professional success of future psychologists in this article. The special interest in the professional formation of future psychologists is highlighted, due to the high social significance of the profession, the rapid growth of its popularity and the expansion of the scope of application; filed the structure of professional mobility with the components: activity, understood as readiness for activity, development of new forms and types of activity, as the basis of vocational and pedagogical activities; adaptability as an ability to adapt to changing conditions of activity, readiness to change their lives and activities, the basis of vocational and pedagogical flexibility; openness - a tendency to a new, unknown, rejection of stereotypes; communicative - ability and readiness to establish new contacts and contacts with the subjects of educational activity; creativity - a creative attitude to the environment and their activities, readiness for their transformation, the foundation of vocational and pedagogical innovation; competence - ability to flexibly orient in the profession, readiness for continuing education, self-education, self-development, self-education The article presents the characteristics of professional mobility of future psychologists as the ability to successfully change the types of activities in the field of psychology; adapt quickly depending on the situation; possessing a high level of professional and psychological and pedagogical knowledge, experience in their improvement and independent acquisition; in readiness for self-development in professional activity.

Key words: future psychologists, professional mobility, future professional activity, structure of professional mobility.

Постановка проблеми. Нині спостерігається особливий інтерес до професійного становлення майбутніх психологів, що зумовлено високою соціальною значущістю цієї професії, стрімким зростанням її популярності та розширенням сфер застосування. Професія психолога сьогодні впевнено посіла високе місце в рейтингу популярних професій та протягом майже десятиліття входить до трійки найбільш популярних спеціальностей поруч із економічними та юридичними. Варто зазначити, що підготовка майбутнього психолога не може бути зведена лише до засвоєння інформації, відпрацювання певного набору професійних навичок та формування компетенцій. Навчання психології має призводити до змін внутрішніх психічних структур особистості суб'єкта, що стає можливим лише шляхом формування професійної мобільності майбутніх психологів, оскільки саме ця якість є одним із чинників успішної майбутньої професійної діяльності.

Проблема професійної підготовки майбутніх психологів знаходиться в центрі уваги багатьох учених

(Г. Балл, О. Бондаренко, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Пророк, В. Семиченко, Н. Чепелева та ін.). Вивчення змісту професійної підготовки психологів в умовах вищих навчальних закладів, ролі різних форм та методів організації навчання є предметом численних досліджень українських та зарубіжних науковців (Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, Л. Долинська, М. Д'яченко, Л. Мітіна, Т. Сінельнікова, Л. Скріпко, Н. Стафуріна, Н. Сургунд, Л. Терлецька та ін.).

Проблемі формування професійної мобільності особистості присвячено праці вітчизняних і західних соціологів (Р. Бендікс, Т. Заславська, С. Ліпсет, Р. Ривкіна, Е. Саар, П. Сорокін, Г. Чередниченко, В. Шубкін та ін.). Загальні засади професійної мобільності схарактеризовано в роботах В. Воронкової, І. Дичківської, Є. Іванченко, Е. Зеєр, З. Курлянд, Е. Сайфутдиной; види мобільності проаналізовано в студіях А. Кибанової, М. Яценко та ін. Попри наявність значної кількості наукових розробок щодо професійної мобільності, недостатньо розкритою є проблема формування професійної мобільності майбутніх психологів у процесі їхньої фахової підготовки.

Мета статті – з'ясувати сутність професійної мобільності майбутніх психологів як одного з чинників успішної майбутньої професійної діяльності.

У професійній мобільності особистості виражені здатність і готовність працювати в умовах швидких динамічних модифікацій; успішно змінювати види діяльності. Тому підготовка фахівців, здатних до професійної мобільності, є однією з найважливіших проблем сучасної професійної освіти. Це стосується й майбутніх психологів.

Сьогодні найбільш вагому значущість набуває вирішення проблеми цілеспрямованої підготовки людини до існування й успішного функціонування в сучасному світі. Саме освіта може стати тим каналом, що забезпечуватиме як соціально-педагогічну та професійну підготовку молоді людини до повноцінного життя в сучасному швидко змінюваному світі, так і становлення професійної мобільності, зазначає О. Яненко [10]. Тому вважаємо, що формувати професійну мобільність майбутніх психологів варто вже під час навчання в університеті.

Варто зазначити, що в структурі професійної мобільності науковці визначають такі складові: активність, яка розуміється як готовність до діяльності, освоєння нових форм і видів діяльності, як основа професійно-педагогічної діяльності (О. Ареф'єв, З. Багішаєв, Л. Горюнова, Л. Нічуговська); адаптивність, що розуміється як здатність пристосовуватися до мінливих умов діяльності, готовність змінити своє життя і діяльність, основа професійно-педагогічної гнучкості (Л. Амірова, Л. Нічуговська); відкритість – схильність до нового, невідомого, відмова від стереотипів (А. Нагорняк, М. Пазюкова); комунікативність – здатність і готовність встановлювати нові зв'язки та контакти з суб'єктами освітньої діяльності (В. Ясенко); креативність – творче ставлення до середовища і власної діяльності, готовність до їх перетворення, фундамент професійно-педагогічного новаторства (Л. Амірова, З. Багішаєв, А. Нагорняк); компетентність – здатність гнучко орієнтуватися в професії, готовність до продовження навчання, самонавчання, саморозвитку, самоосвіти (Л. Амірова, З. Багішаєв, Л. Горюнова) [5].

До змісту поняття «професійна мобільність», на думку Л. Сушенцевої, належать: вибір професії, підвищення кваліфікації, визначення умовної зміни місця роботи або професії, плинність кадрів тощо. Під професійною мобільністю розуміють готовність фахівця до зміни виконуваних професійних завдань, здатність швидко освоювати нові види робіт, нові спеціальності [7, с. 158]. Це стосується майбутнього психолога також.

Є. Іванченко розуміє професійну мобільність майбутніх фахівців як інтегровану якість особистості, що виявляється в здатності успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності із залученням правової сфери; умінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у згаданих сферах та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого згідно з аналізом економічної і соціальної ситуації в державі; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного здобування; готовності до оперативного відбору й реалізації оптимальних способів виконання завдань [4, с. 31]. Вважаємо, що для майбутнього психолога здатність успішно переключатися з одного виду діяльності на інший є особливо необхідною.

Н. Грицькова доходить висновку про безпосередній зв'язок і взаємообумовленість способу життя та професійної мобільності особистості. Підхід до вирішення проблеми формування професійної мобільності в контексті особливостей способу життя як суспільства загалом, певної спільноти, так і особистості зокрема, дозволяє, на думку науковця, більш ґрунтовно проаналізувати причини, які вплинуть на рівень розвитку професійної мобільності майбутнього фахівця. Водночас на основі готовності до змін, здатності коригувати спосіб життя можна встановити рівень сформованості професійної мобільності особи. Він буде виявлятися в налаштуванні на самозміни, в усвідомленні доцільності змінювати напрям професійної діяльності з урахуванням особливостей ринку праці, у прагненні до самореалізації. Дослідження впливу способу життя на професійну мобільність надає значні можливості для її оптимального формування [3].

Професійна мобільна особистість характеризується, на думку Т. Шепеленко, розвинутою критичністю, гнучкістю й оригінальністю мислення, незалежністю суджень, ініціативністю і наполегливістю, готовністю

ризикувати, висловлювати сміливі ідеї й гіпотези та відстоювати їх, уміннями діяти адекватно у відповідних ситуаціях, здатністю оперативного адаптуватися до нових вимог, реагувати на нові виклики, навчатися упродовж усього життя, саморозвиватися та самоудосконалюватися[9].

Розвиток професійної мобільності багато в чому залежить від особистісного смислу, який має для студентів майбутня професійна діяльність. Студент може в цілому розуміти загальну соціальну значимість професії, але при цьому по-різному в особистісному плані до неї ставиться. У цьому аспекті виявляється різна мотивація, яка визначається, перш за все, тим, наскільки студент розуміє, що мобільність забезпечить йому в майбутній професійній діяльності готовність і здатність до зміни професії, місця й виду діяльності, високий рівень життєвих орієнтацій і високу професійну адаптацію [9]. Тому вважаємо, що першочерговим завданням є розвиток у майбутніх психологів мотивації професійної мобільності.

Серед феноменів мотиваційної сфери, які впливають на ефективність формування професійної мобільності, виступає мотивація досягнення успіху, яка виявляється у визначенні нових цілей, прагненні до успіху і супроводжується переживанням почуття радості від досягнутого, яке стимулює ініціативу, творчу активність студентів. Мотивація досягнення успіху сприяє активному пошуку нової інформації, нових способів вирішення завдань, готовності до відповідальності. Наслідком створення ситуації успіху є формування у студентів позитивної професійної Я-концепції, яка виступає умовою реалізації їхніх творчих можливостей [9].

Професійна мобільність майбутнього фахівця – це інтегрована якість особистості, що необхідна для її успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці. Вона виявляється в професійній діяльності і забезпечує самовизначення й самореалізацію в житті і праці на основі сформованості ключових компетенцій та базових професійних (ключових) кваліфікацій і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й професійне поле та життєве середовище[8].

Л. Горюнова визначає професійну мобільність як: якість особистості, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини; діяльність людини, яка визначається змінними обставинами, результатом якої є самореалізація в професії й житті; процес перетворення людиною самої себе та професійного й життєвого середовища, що оточує її [2, с. 63-64].

Професійна мобільність є важливою характеристикою майбутнього фахівця. Наявність професійної мобільності дозволяє особистості майбутнього фахівця швидко адаптуватися до різноманітних змін у професійній сфері, нестандартно мислити й діяти, ефективно вирішувати професійні завдання різного рівня, бути здатним до професійного саморозвитку та самовдосконалення [1]. Без таких характеристик неможливо бути ефективним психологом.

Узагальнюючи різні погляди на сутність професійної мобільності особистості, виокремимо її основні характеристики: мобільність у широкому розумінні – це рухливість, здатність до швидкої зміни стану, статусу, уміння швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності (М. Дьяченко, Л. Шевченко та ін.); мобільна особистість – це людина, здатна до швидких переміщень, яка реагує на зміни, що відбуваються як у житті, так і в професійній діяльності чи в соціальному оточенні (Н. Кожемякіна та ін.); професійна мобільність є невід’ємним складником професійної готовності фахівця, що визначає механізм адаптації особистості, який забезпечує узгодженість окремих ланок професійного розвитку, уміння пристосуватися до нових умов праці (К. Товстуха та ін.); професійна мобільність передбачає володіння системою узагальнених професійних прийомів і вміння ефективно їх використовувати для виконання будь-яких завдань у суміжних галузях, порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої, а також високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у межах своєї професії (Л. Сушенцева та ін.); розвиток професійної мобільності є складним, тривалим і динамічним процесом, що охоплює весь період професійної підготовки і трудової діяльності особистості.

Важливо відзначити чинники формування професійної мобільності у студентів ВНЗ у процесі їх навчання, які В. Міщенко поділяє на три основні групи: педагогічні, психологічні та психолого-педагогічні. У цілому до групи власне педагогічних чинників, що впливають на становлення професійної мобільності у студентів, відносять:

- цілеспрямовану модернізацію навчальних програм з обов’язковим включенням інтегрованих курсів із різних фундаментальних та прикладних дисциплін;
- впровадження елементів випереджувальної освіти;
- підвищення доступу студентів до найрізноманітніших джерел навчальної інформації (інформаційних ресурсів), у тому числі з предметів, що не входять у навчальні плани ВНЗ;
- розширення обсягу науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах із перспективами і реальним впровадженням результатів цих досліджень у практику [6, с. 59].

Отже, аналіз літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок, що професійна мобільність майбутніх психологів виявляється в здатності успішно змінювати види діяльності у сфері психології; швидко адаптуватися залежно від ситуації; у володінні високим рівнем фахових та психолого-педагогічних

знань, досвідом їх удосконалення й самостійного набуття; у готовності до саморозвитку в діяльності. Саме тому професійна мобільність майбутнього психолога є фундаментом ефективності його реагування на різні проблемні ситуації, які можуть виникнути в майбутній професійній діяльності.

Висновки. Загалом, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає підстави нам стверджувати, що ступінь опрацювання проблеми формування професійної мобільності студентів вищих педагогічних навчальних закладів (зокрема, майбутніх психологів) не відповідає рівню її теоретичної й практичної значущості. На сучасному етапі психолого-педагогічні дослідження з проблем професійної мобільності диференціюють за різними напрямками: з'ясування сутності та структури професійної мобільності; окреслення етапів і умов її становлення; аналіз стану та шляхів формування професійної мобільності в студентів різних спеціальностей тощо. Дослідження професійної мобільності як психологічного феномену, що має певні детермінанти формування й динаміки, дає змогу акцентувати увагу на особистісному компоненті проблеми та сприяє успішному пошуку шляхів професійно-особистісної адаптації суб'єкта в мінливому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Аймедов К. В. Професійна мобільність майбутніх фахівців у процесі навчання у ВНЗ: компетентнісний підхід / К. В. Аймедов, С. М. Стрельбицька // Наукові праці: Педагогіка. – Випуск 239. Том 251. – С. 49-52.
2. Горюнова Л. В. Составляющие профессиональной мобильности современного специалиста / Л. В. Горюнова // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. 2007. – № 1. – С. 63-69.
3. Грицькова Н. В. Професійна мобільність фахівця: сутність та структура / Н. В. Грицькова. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/17521-profesijna-mobilnist-faxivcya-sutnist-ta-struktura.html>
4. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія та методика професійної освіти» / Євгенія Анатоліївна Іванченко; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2005. – 262 с.
5. Латуша Н. В. Професійна мобільність як чинник професійної успішності молодого фахівця / Н. В. Латуша. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://int-konf.org/konf022015/1010-latusha-n-v-profesyina-mobilnst-yak-chinnik-profesyynoy-uspshnost-molodogo-fahvcya.html>
6. Мищенко В. А. Факторы формирования профессиональной мобильности в системе высшего профессионального образования / В. А. Мищенко // Вестн. Югорского гос. ун-та. 2008. – Вып. 4(11). – С. 59-63.
7. Сушенцева Л. Л. Професійна мобільність як сучасна педагогічна проблема / Л. Л. Сушенцева // Креативна педагогіка : наук.-метод. журн. 2011. – Вип. 1. – С. 129-136.
8. Сушенцева Л. Л. Вплив професійної мобільності на конкурентоздатність фахівця на сучасному ринку праці / Л. Л. Сушенцева, О. О. Сушенцев // Молодий вчений. – № 4 (31). 2016. – С. 568-572.
9. Шепеленко Т. Л. Формування професійно мобільної особистості майбутнього фахівця з економіки / Т. Л. Шепеленко. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: journal.kdpu.edu.ua/pedag/article/view/82/91
10. Яненко О. А. Формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта. / О. А. Яненко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.pinchukfund.org/storage/students/.../784.do>

УДК 378.016:658.51

А.В.Іванчук, О.І. Буга, м. Вінниця, Україна / A. Ivanchuk, O. Buga, Vinnitsa, Ukraine
e-mail: anatolij1196@gmail.com

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЦТВА В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті розглядається використання методів «розслідування» і відеоситуацій для формування уявлень про організацію сучасного виробництва в майбутніх вчителів технологій під час проходження технологічної практики. Основою для формування уявлень про організацію сучасного виробництва є наочні образи компоновки технологічного обладнання на ділянках цеху та потоку предметів праці в різних типах виробництва. Під час підготовки до проходження технологічної практики студенти розв'язують за допомогою методу контрольних запитань якісні навчальні задачі на ідентифікацію форм організації виробництва та аналізують фрагменти відеофільмів про виробництво